

Radovan Vukadinović:***Sigurnost na jugoistoku Europe***

Hrvatska udruga za međunarodne studije, Zagreb i
Interland d.o.o. Varaždin, 1999., 180 str.

Anton Grizold, Siniša Tatalović, Vlatko Cvrtila:***Suvremeni sistemi nacionalne sigurnosti***

Fakultet političkih znanosti, Hrvatska udruga za
međunarodne studije, Zagreb, 1999., 422 str.

Franjo Turek:***Globalizacija i globalna sigurnost***

Hrvatska udruga za međunarodne studije, Zagreb i
Interland d.o.o., Varaždin, 1999., 163 str.

Pitanje sigurnosti zasigurno je jedno od najčešće razmatranih u bogatoj povijesti međunarodnih odnosa. Posthladnoratovske promjene u međunarodnoj zajednici rezultirale su, s jedne strane povećanjem broja aktera koji se na razne načine bave pojedinim aspektima sigurnosti, a s druge značajno usložile opseg i karakter izazova sigurnosti u novom svjetskom poretku.

Sigurnost danas ima multidimenzionalni karakter, bez obzira radi li se o sigurnosti na lokalnoj, regionalnoj ili globalnoj razini. Nekad dominantna vojna komponenta, raspadom bipolarnog svijeta, danas je upotpunjena, u nekim situacijama čak i zamijenjena novim nevojnim izazovima. Terorizam, razni oblici kriminala, proliferacija nuklearnog i drugog naoružanja, nacionalne i vjerske različitosti, suprotnosti ekonomski razvijenog Sjevera i sve siromašnijeg Juga, problemi genetskog inženjeringa i ekologije novi su parametri analizom kojih se određuje postojeći ili željeni stupanj sigurnosti neke države, regije ili međunarodne zajednice u cjelini.

Kao relativno mlada samostalna posthladnoratovska država, Hrvatska u razvoju znanosti međunarodnih odnosa i svojoj izdavačkoj djelatnosti te tematike ne zaostaje mnogo za srednjoeuropskim zemljama. Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu i Hrvatska udruga za međunarodne studije (HUMS) organizirali su 2. veljače 2000. predstavljajući čak tri novoobjavljene knjige koje se bave sigurnošću. To su *Sigurnost na jugoistoku Europe*, autora prof. dr. sc. Radovana Vukadinovića, *Suvremeni sistemi nacionalne sigurnosti*, autora prof. dr. sc. Antona Gri-

zolda, doc. dr. sc. Siniše Tatalovića i doc. dr. sc. Vlatka Cvrtila, te knjige *Globalizacija i globalna sigurnost* mr. sc. Franje Tureka.

Knjige je, uz autore, predstavio i dekan Fakulteta političkih znanosti prof. dr. sc. Vlatko Mileta te prof. dr. sc. Ozren Žunec, redovni profesor Filozofskog fakulteta.

Dok većina autora pojam sigurnosti danas razmatra na globalnoj razini, analizirajući novu raspodjelu vojno-ekonomske i političke moći na pragu novog tisućljeća u međunarodnoj zajednici, u svom najnovijem djelu *Sigurnost na jugoistoku Europe*, Radovan Vukadinović se bavi jednim od najturbulentnijih područja posthladnoratovske Europe. Upravo na prostoru koji se nekada tradicionalno nazivao Balkanom, raspad Varšavskog ugovora, Sovjetskog Saveza i postojeće ravnoteže snaga ostavio je najvećeg traga. Narušena postojeća relativna ravnoteža i stabilnost na Balkanu (2 članice NATO-a, 2 članice Varšavskog ugovora, 2 izvanblokovske države) uz oslobođene, administrativno dugo potiskivane i zataškavane nacionalne, vjerske, etničke, kulturne različitosti i netrpeljivosti, pretvorile su posthladnoratovski Balkan ponovno u zonu oružanih sukoba, "crnu rupu" regionalne, ali i šire, europske nestabilnosti. Taj rubni prostor Starog kontinenta neočekivano se iznenada ponovno našao u fokusu promatranja velikih sila, a potom i vojnog djelovanja najmoćnije vojne organizacije, NATO-a.

Tradicionalno povijesne, ali i druge suvremene specifičnosti prostora što se nekada nazivao Balkanom, a danas sve češće Jugoistočnom Europom, nagnale su autora da svoju analizu započne upravo definiranjem prostora o čijoj (ne)stabilnosti i izazovima sigurnosti govori. Slijedeći geografska određenja pojma Balkana ili Jugoistočne Europe (ugledni *Oxford Concise Atlas of the World*; Magocsi, *Historical Atlas of East Central Europe*), autor ne umanjuje njegovu kulturnu, vjersku i političku vrijednost. Također prikazuje kako poznati suvremeni teoretičari danas definiraju taj prostor. Po autorovim riječima, "Sloveniju, Hrvatsku, BiH, Jugoslaviju, Makedoniju, Mađarsku, Rumunjsku, Bugarsku i Albaniju, bez obzira u kojoj mjeri žele ili ne žele dijeliti stupanj zajedništva i pripadnost regiji jugoistočne Europe, danas karakteriziraju sljedeće zajedničke odrednice: izravna ili neizravna nestabilnost, činjenica da većina tih država ulazi u skupinu tranzicijskih država, krhki demokratski temelji i nedostatak većih i dužih demokratskih tradicija, tradicionalna upućenost i vezanost za veće države, nedostatak suglasnosti i želje da se surađuje u okvirima jugoistoka Europe te naposljetku, nastojanje da se uključe u EU i NATO i tako izidu iz balkanskog ili jugoistočnoeuropskog zaostajanja."

Navedene današnje zajedničke determinante zemalja jugoistoka Europe, osim raspada bipolarnog sustava, u velikoj mjeri određene su i

procesom dezintegracije bivše Jugoslavije. Raspad jugoslavenske federacije koja je bila svojevrsna tampon zona između NATO-a i Varšavskog ugovora predstavljao je, po autorovu mišljenju, najveći izazov sigurnosti, kako za novonastale samostalne države iz bivše federacije tako i za susjedne zemlje. Uzimajući u obzir njihovo povijesno nasljeđe, tradicionalna stremljenja te cjelokupno novonastalo ozračje, dr. Vukadinović prikazuje kako su Rumunjska, Bugarska, Grčka, Albanija i Turska reagirale na geopolitičke promjene u njihovom neposrednom susjedstvu.

Baveći se prvenstveno sigurnosnim aspektom posthladnoratovske Jugoistočne Europe, prije same analize međunarodnih pokušaja, predloženi i usvojeni konkretnih oblika i modela postizanja regionalne stabilnosti i bržeg povezivanja tog nerazvijenog europskog prostora s integracijskim procesima razvijenijeg Zapada, autor pokazuje kako sigurnost tog rubnog dijela Starog kontinenta poimaju poznati svjetski teoretičari međunarodnih odnosa. Zaključuje da u međunarodnoj zajednici danas postoje dva osnovna pravca takvih analiza: prvi, koji na temelju civilizacijskih sukoba zagovara novu podjelu jugoistočne Europe (Huntington, Cviić, Kissinger, brojni američki politolozi, Izvješće međunarodne komisije za Balkan ugledne Carnegieve fondacije) i drugi, integracijski pristup, koji unatoč svim različitostima i problemima tretira jugoistok Europe kao jedinstvenu regiju (regionalni pristup Europske unije, inicijativa iz Royaumonta, Clintonova inicijativa za suradnju u jugoistočnoj Europi — SECI).

U pokušajima pronalaska okvira novog definiranja sigurnosti na jugoistoku Europe, Vukadinović izdvaja Daytonski sporazum te analizira što se tim važnim političkim dokumentom predviđa u sigurnosnom smislu. Smatra da ozbiljniji početak redefiniranja balkanske sigurnosti počinje uključenošću Sjedinjenih Država i Clintonove administracije u rješavanje problema u tom dijelu Europe. Analizirajući posthladnoratovske američke geopolitičke i geoekonomske interese i ciljeve na jugoistoku Europe, pojašnjava i razloge NATO-ove vojne intervencije na Kosovu, prve 'out of area' akcije u pedesetogodišnjoj povijesti Alijanse. U tom kontekstu obrazlaže i europsku politiku na Balkanu ali i želje, stremljenja i novu ulogu i mogućnosti današnje Rusije.

Današnje izazove sigurnosti na jugoistoku Europe autor klasificira u tri osnovne skupine: tradicionalne balkanske konflikte (grčko-turski, tursko-bugarski, rumunjsko-mađarski, albansko-jugoslavenski); nove balkanske konflikte vezane za stjecanje državnosti (premda su otvoreni oružani sukobi zaustavljeni, ostala su brojna potencijalna krizna žarišta) i naposljetku, nove globalne izazove sigurnosti (migracije, terorizam, trgovinu oružjem i drogom, prostituciju, mafiju) za čije širenje još uvijek nesređeno i nestabilno područje Balkana, na žalost, predstavlja pogodno tlo.

Na kraju, autor govori o najnovijoj inicijativi međunarodne zajednice spram jugoistoka Europe, Paktu o stabilnosti, kojim se, u stvari, prvi put razmatra to područje s političkog, vojnog i ekonomskog aspekta kao jedinstvena regija.

Knjiga *Sigurnost na jugoistoku Europe* prva je cjelovita znanstvena analiza političko–vojno–sigurnosnih događaja koja su, gotovo cijelo prošlo desetljeće, bila predmetom brojnih međunarodnih rasprava i udarnih vijesti javnih glasila. Oslobođen ideoloških, tradicionalnih predrasuda glede Balkana, ali neprestano naglašavajući čitav niz specifičnosti naroda koji stoljećima koegzistiraju na tom prostoru i koje, sasvim sigurno, utječu na pravce i dinamiku njihovog razvoja, autor pokazuje da nova međunarodna zajednica, uza sve poteškoće na koje nailazi, računa na jugoistok Europe kao stabilnu regiju, koja bi trebala postati dijelom šire europske nove sigurnosne arhitekture. U tom kontekstu pojašnjeni su i položaj, uloga, objektivne mogućnosti i ciljevi Hrvatske .

Knjiga *Suvremeni sistemi nacionalne sigurnosti* rezultat je višegodišnje znanstveno–istraživačke suradnje između Fakulteta političkih znanosti u Zagrebu i Obramboslovnega raziskovalnoga centra na Fakultetu za društvene vede u Ljubljani. Međunarodni tim autora, prof dr. sc. Anton Grizold, dr. sc. Siniša Tatalović i dr. sc. Vlatko Cvrtila, ističe da je svrha tog djela dvostruka: prvo; analizirati i sintetizirati bitna obilježja sistema nacionalne sigurnosti određenih suvremenih država, i drugo, u kontekstu funkcionalno–strukturnih elemenata sistema tih država, objasniti suštinu i ulogu politika nacionalne sigurnosti izabраниh država, posebno u svjetlu rješavanja njihove sigurnosne dileme u poslijehladnoratovskom međunarodnom sigurnosnom okruženju.

Naime, završetkom hladnog rata jača spoznaja o cjelokupnoj kompleksnosti i univerzalnom značenju suvremene nacionalne i međunarodne sigurnosti. No unatoč tome, nacionalni značaj suvremene sigurnosti danas nije umanjen.

Za autore, u suštinskom smislu, sustav nacionalne sigurnosti predstavlja "sintezu svih podsustava u društvu, jer osigurava temeljne uvjete za opstanak i razvoj društva, kvalitetu života i djelovanje u smjeru povećanja otpornosti društva i prirode od ugrožavanja, te otklanjanja posljedica, što ih prouzroče izvori ugrožavanja".

U knjizi je primijenjen pristup "studija država" (*country study*). Njime je oblikovan metodološki okvir za analizu, u kojem su promatrana temeljna obilježja postojanja i djelovanja sistema nacionalne sigurnosti u pojedinim državama. Na nešto više od četiri stotine stranica, autori sumiraju postojeće spoznaje, analiziraju i sintetički prikazuju bitna obilježja sistema nacionalnih sustava sigurnosti sljedećih država: Finske, Francuske, Grčke, Hrvatske, Izraela, Mađarske, Makedonije, Njemačke, Ru-

sije, Sjedinjenih Američkih Država, Slovenije, Švicarske, Švedske, Velike Britanije i Turske. Prigodom izbora država, autori su vodili računa o nekim osnovnim kriterijima, kao što su: geografski, političko-gospodarski, strateški, vojno-politički, međunarodni. Izbor država za svaku je pohvalu. Uz velike, jake države koje su, svaka na svoj način, u određenim povijesnim razdobljima određivale tijek međunarodnih odnosa i činile stožer međunarodne sigurnosti, te su i njihovi sustavi nacionalne sigurnosti bili predmetom mnogih dosadašnjih znanstvenih analiza, Grizold, Tatalović i Cvrtila, približavaju nam sustave nacionalne sigurnosti članica tzv. južnog (neki kažu najnestabilnijeg) krila NATO-a, uvijek zanimljivog Izraela, skupine neutralnih zemalja, jedne bivše članice Varšavskog bloka te tri zemlje koje su svoju državnost stekle nakon raspada SFRJ.

Analizirajući politike nacionalne sigurnosti tako izabranih država grupa autora uvažila je utjecaj dvaju sklopova čimbenika iz: prvo, unutarnjeg ustrojstva države (normativno-pravni, društveno-politički, gospodarski, javno mišljenje i sl.; i drugo, iz vanjskog okruženja države (geostrateški i vojnopolitički položaj zemlje, međunarodni čimbenici).

Raznolikosti i raznovrsnosti političko-ekonomskog, vojno-tehnološkog, kulturnog, društvenog i drugog unutarnjeg i vanjskog određenja sustava nacionalne sigurnosti pojedine zemlje u skladu su s današnjim globalnim, multinacionalnim izazovima novog svjetskog poretka, na koje, osim tradicionalnih velikih sila, u današnjoj fazi međunarodnih odnosa, adekvatne odgovore i instrumente za njihovu realizaciju, moraju samostalno pronaći i stabilne, geografski manje države, ali i čitav niz post-hladnoratovskih, još uvijek relativno nestabilnih i nedovoljno ekonomski razvijenih zemalja u tranziciji. Sve to dodatno usložava analizu njihovih suvremenih sistema nacionalne sigurnosti, ali međunarodnom timu autora to je dalo novu pokretačku snagu i dodatno ih motiviralo u njihovoj znanstvenoj analizi.

U metodološkom okviru autori su obradili sljedeće parametre sistema nacionalne sigurnosti izabranih država: organizacijsku strukturu, motivacijsku strukturu, hijerarhijsku strukturu te djelatnosti koje omogućavaju djelovanje sistema nacionalne sigurnosti.

U suvremenim međunarodnim odnosima mali je broj ovakvih knjiga, a djelo *Suvremeni sistemi nacionalne sigurnosti* pionirski je rad takve vrste u ovom dijelu Europe. Djelo dolazi do čitatelja u trenutku kada pitanje sigurnosti i obrambene politike na ovim prostorima postaje sve zanimljivije. Dugo i često nepotrebno mistificirano pitanje nacionalne sigurnosti autori su približili čitateljima jednostavnim, razumljivim rječnikom, tečno pisanim tekstom i uz obilje novih brojčanih pokazatelja i činjenica. Osim toga, nakon obrađivanja svake pojedine zemlje, autori daju preglednu, obilnu literaturu, upućuju na nazive originalnih doku-

menata ili propisa, koji će pomoći svima onima koji žele saznati nešto detaljnije ili više o pojedinom aspektu sistema nacionalne sigurnosti određene zemlje.

Knjiga *Globalizacija i globalna sigurnost*, autora mr. sc. Franje Tureka također je prvijenac u našoj znanstvenoj literaturi te tematike. Autor sam navodi da je temeljna nakana knjige da odgovori na pitanje "što to globalizacija uistinu jest?", ali i da "postavi potrebu za definira- njem globalne sigurnosti koja je određena, prije svega, postojanjem glo- balnih prijetnji (globalno organizirani kriminal, terorizam, proliferacija oružja za masovno uništenje, eko-prijetnje, tirani, vjerske sekte) i glo- balnog interesa (očuvanje fizičkog integriteta Zemlje, zaštita prava i po- trebe čovjeka)".

Na oko sto i šezdeset stranica, autor analizira suvremenu globalnu sigurnosnu scenu, određuje njezin pojmovni okvir te promišlja suvremene političke, ekonomske, kulturne pozitivne i negativne aspekte globaliza- cije. Koristeći svoja znanja iz međunarodnih odnosa nastoji u tom širo- kom spektru procesa globalizacije objasniti nastajanje i funkcioniranje modela sustava globalne sigurnosti. Premda napominje da proces globa- lizacije svakodnevno donosi nove izazove dovoljne za kontinuirano znan- stveno istraživanje, odabir pojedinih aspekata globalizacije koji danas ne- prijeporno utječu na globalni sustav sigurnosti i oblikuju ga te način na koji su oni obrađeni, pokazuju da Franjo Turek zna i umije samostalno zaključivati te da ima vlastitu viziju budućeg globalnog razvoja sustava sigurnosti.

Treba spomenuti da sve tri knjige, svaka sa svog aspekta, spominju i Hrvatsku. To samo potvrđuje činjenicu da u današnjem isprepletenom svijetu, na nacionalnoj, regionalnoj i globalnoj razini, i male, relativno nove države, unatoč svim svojim unutarnjim problemima i nestabilnosti te ugrozama međunarodnog okruženja, imaju svoju ulogu, mjesto i ciljeve kojima teže i zadaće koje u novoj međunarodnoj zajednici mogu ostvariti. Autori, svaki sa svog aspekta znanstvene analize, ukazuju što je Hrvatska do sada učinila, što bi trebalo popraviti, na što bi eventualno trebalo jače utjecati kako bi brže uhvatila korak sa suvremenim globalizacijskim trendovima. Njihova analiza ostavlja čitatelju prostora da samostalno oci- jeni trenutačne hrvatske dosege te pravce budućeg razvoja. Činjenica da se uz svjetski poznata imena, Radovana Vukadinovića i Antona Grizolda, suvremenim sigurnosnim problemima i izazovima uspješno bave i mlađi hrvatski znanstvenici, Tatalović, Cvrtila i Turek, svakako dodatno ohrab- ruje.